

MAKTABNING O'QUVCHI SHAXSI RIVOJIDAGI O'RNI VA O'QUV MOTIVATSIYASI

*Suyunova Dildora Halim qizi
Termiz davlat universiteti talabasi*

*Kayumova Go`zal Narzullayevna
Termiz davlat universiteti o`qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola bola hayotining asosiy qismini o`tkazadigan, ilm olib, yangi bilimlarni egallaydigan muqaddas maskan-maktab va unda o`quvchi shaxsining rivojlanishi to`g`risida bo`lib, psixologik tadqiqot va uning natijalari keltirilgan. Inson shaxs bo`lib kamol topishi va to`g`ri hayotiy pozitsiyani tanlay olish ko`nikmasi maktab chog`laridanoq boshlanadi.

Kalit so`zlar: Maktab, o`quvchi, bilim, ta`lim, qobiliyat, qiziqish, o`qituvchi, muloqot, tadqiqot.

THE ROLE OF THE SCHOOL IN THE DEVELOPMENT OF THE STUDENT'S PERSONALITY AND EDUCATIONAL MOTIVATION

*Suyunova Dildora Halim qizi
Student of Termiz State University*

*Kayumova Go`zal Narzullayevna
Teacher of Termiz State University*

Abstract: This article is about the sacred place-school where the child spends the main part of his life, learning and acquiring new knowledge, and the development of the student's personality in it, psychological research and its results are presented. The ability to grow as a person and choose the right life position starts from school days.

Key words: School, student, knowledge, education, ability, interest, teacher, communication, research.

РОЛЬ ШКОЛЫ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА И УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ

*Суюнова Дилдора Халим қизи
студент Термезского государственного университета*

*Каюмова Гузал Нарзуллаевна
Преподаватель Термезского государственного университета*

Аннотация: В данной статье речь идет о священном месте-школе, где ребенок проводит основную часть своей жизни, обучаясь и приобретая новые знания, и развитии в ней личности ученика, представлены психологические исследования и их результаты. Умение расти как личность и выбирать правильную жизненную позицию начинается со школьных лет.

Ключевые слова: Школа, ученик, знания, образование, способности, интерес, учитель, общение, исследование.

Biz esimizni tanigan chog`imizdanoq, ko`chamizdan sumkasini taqib olib, chiroyli formalarda maktabga ketayotgan bolalarga havas qilamiz, ularga ergashamiz. Maktab bolaning rivojlanishida hal qiluvchi rol o`ynaydi, ularning kognitiv, ijtimoiy va hissiy o`sishini shakllantiradi va ularning umumiy farovonligi uchun oziqlantiruvchi muhitni ta`minlaydi. Akademik ta`limdan tortib, ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlantirishgacha, bola rivojlanishida maktabning o`rni katta. Maktabning bolalar kelajagini shakllantirishga va ularning har tomonlama rivojlanishiga qanday ta`siri borligini biz bilamiz. Bola rivojlanishi deganda, bolalarda tug`ilishdan boshlab o`smirlik davrida sodir bo`ladigan o`sish va kamolot jarayoni tushuniladi. U turli sohalarida, jumladan, jismoniy, kognitiv, hissiy va ijtimoiy jihatlarida sodir bo`ladigan jami o`zgarishlarni o`z ichiga oladi, chunki bolalar yillar davomida o`sib boradi. Genetika, atrof-muhit va tajriba bolalarning qobiliyatlari, ko`nikmalari va xatti-harakatlarini shakllantirish uchun birgalikda o`zaro ta`sir qiladi. Maktablar va ularning pedagogik jamoasi bolaning bolaligida duch keladigan muhit va tajribalarda hal qiluvchi rol o`ynaydi. Maktablar bolalarning har tomonlama rivojlanishida muhim rol o`ynaydi, ularning intellektual, ijtimoiy, hissiy va jismoniy o`sishini ta`minlaydigan tizimli muhitni ta`minlaydi va har bir bola maktabda o`rgangan tajribalar tufayli kelajak uchun zarur ko`nikma va bilimlar bilan egallaydi. Maktablar bolalarning kognitiv va akademik rivojlanishiga bir necha asosiy yo`llar bilan hissa qo`shadi. Bu yerda, birinchi navbatda, maktabning asosiy maqsadi bolalarga pedagogik ta`lim berishdir. Shu munosabat bilan, maktab bolalarning bilim olishi, kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishi va o`quv faoliyatini yaxshilashi mumkin bo`lgan tuzilgan va tashkil etilgan o`quv muhiti bilan intellektual rivojlanishni ta`minlaydi. O`qituvchilar samarali ta`lim berish, o`rganish tajribasini osonlashtirish va o`uvchilarning turli ehtiyojlarini qondirish uchun individual

yordam ko'rsatadi, o'quvchi hayotida asosiy rol o'ynaydi. Bundan tashqari, maktablar bolalarning akademik rivojlanishiga va ularni kelajakdagi ta'lim faoliyatiga tayyorlashga yordam beradigan resurslar, o'quv dasturlari va baholashlarni olib boradi. Maktablar turli vositalar yordamida bolalarning shaxsiyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Birinchidan, maktablar bolalarga o'z qiziqishlari, iste'dodlari va ehtiroslarini o'rganish imkoniyatini beradi, bu esa mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab darsdan tashqari mashg'ulotlar bilan o'zini o'zi kashf qilish va shaxsiy o'sish hissini uyg'otadi. Bundan tashqari, o'qituvchilar, tengdoshlar va turli xil ijtimoiy muhitlar bilan o'zaro munosabatda bo'lish orqali maktablar bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini, qadriyatlarini va axloqini shakllantiradi, ularning fe'l-atvori, chidamliligi va hamdardlik qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'sir qiladi. Bolalar shaxsiyatini shakllantirish, ularning o'ziga ishongan, mas'uliyatli va barkamol shaxs bo'lib o'sishiga yordam beradi. Maktablar bolalarning axloqiy va madaniy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ular turli qadriyatlar, e'tiqodlar va istiqbollarni o'rganish va tushunish uchun dasturlarni taqdim etadi. Ta'lim, turli madaniyatlar bilan tanishish va hamdardlik tuyg'usini rivojlantirish orqali maktablar bolalarda kuchli axloqiy ko'rinishni, boshqalarga hurmatni va madaniy xilma-xillikni qadrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Maktablar, shuningdek, bolalarga o'z madaniyatini va boshqalarning madaniyatini o'rganish imkoniyatini beradi. Madaniy tadbirlarni nishonlash va inklyuziv muhitni yaratish orqali maktablar madaniy xabardorlikni, hurmatni va qadrlashni rivojlantiradi. Turli millatdagi tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali bolalar kengroq dunyoqarashga ega bo'ladi, madaniyatlararo muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi va yanada ochiq fikrli bo'ladi. Maktabda bolaning aqliy va jismoniy qobiliyatlari yaqqol namoyon bo'ladi. Maktab ta'limi bolaning umumiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Mana, bolaning rivojlanishida maktab ta'limining muhimligi va maktabning afzalliklarining ba'zi asosiy sabablari mavjud. Maktab ta'limi bolalarga hayotda yaxshi natijalarga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va tajribani beradi. Bu ularning o'sishi va aqliy, hissiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek ularni keyingi ta'lim va kelajakda ish bilan ta'minlaydi. Ijtimoiylashtirish: Maktabdagi bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilish va hamkorlik qilish, boshqalar bilan ishlash va nizolarni hal qilishni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. Maktab - bu bolalar boshqa bolalar bilan do'stlashish va munosabatlarni o'rnatish imkoniyatiga ega bo'lgan joy. Ijtimoiylashuv, bolalarning umumiy rivojlanishining juda muhim qismi bo'lib, ularga o'z kelajagiga ishonch va yaxshi qarashga yordam beradi. Shaxsiy rivojlanish: Bu maktabning eng muhim afzalliklaridan biridir. Maktab ta'limi bolalarda o'z-o'zini hurmat qilish, o'ziga ishonch va o'zlikni anglash tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi. Bu ularga o'z qiziqishlari va ko'nikmalarini topish imkoniyatini beradi, shuningdek, ularni orzularini amalga oshirishga undaydi. Farzand yurt kelajagi, farovon hayot bunyodkoridir. Undagi qobiliyat uchunlarini payqash va uni alangaga aylanishida ota-ona va pedagoglarning hissasi beqiyosdir. Qobiliyat-individual psixologik xususiyat hisoblanadi. Qobiliyat bilim, ko'nikma, malakalarni egallash kabi jarayonlarga bog'liq bo'ladi. Qobiliyat kishining psixologik va fiziologik tuzilishi xususiyatidir. Qobiliyat bilim olish uchun zaruriy shart-sharoit bo'lib, shuning bilan birga u ma'lum darajada bilim olish mahsuli hamdir. Umumiy va maxsus bilimlarni o'zlashtirish, shuningdek, kasbiy ko'nikmalarni egallab olish jarayonida qobiliyat mukamallashib va rivojlanib boradi. Qobiliyatga yaqinroq turadigan tushunchalar ko'nikma va malakadir. Ular faoliyat mexanizmini tashkil qiladilar. Hamda, ular qobiliyat bilan birgalikda mahoratga erishishni ta'minlaydilarki, buning natijasida mehnatda katta yutuqlar qo'lga kiritiladi. Umumiy qobiliyatlar – bu umuminsoniy faoliyat turlari: mehnat, ta'lim, o'yin, bir-biri bilan muloqotga bo'lgan qobiliyatlar. Ular u yoki bu darajada barcha odamlarga xos. Bu guruhga mansub qobiliyatlarning har biri shaxs xossalariining murakkab tarkibini tashkil etadi. Maxsus qobiliyatlar turli darajada emas, umuman barcha odamlarga xos bo'lmagan qobiliyatlar. Ular inson madaniyati tarixi jarayonida yuzaga keladigan ma'lum kasbiy faoliyatga bo'lgan qobiliyatlar hisoblanadi. Ular, odatda, kasbiy qobiliyatlar deb ataladi.

Tadqiqot va natijalar tahlili

Ushbu nazariy ma'lumotlarning amaliy natijalarini ko'rish maqsadida, maktabning 10-11-sinf o'quvchilaridan psixologik metodikalar olindi. Bir tadqiqot natijasiga aniq erishish uchun ekvivalent metodikalardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda 1-metodikamiz "Ma'qullanish motivatsiyasini baholash" shkalasida 50 nafar sinaluvchi 36 ta ayol va 14 ta erkak sinaluvchi ishtirok etdi. Bunda 41 ta berilgan savollarga o'z javoblarini berishlari orqali sinaluvchilar yuqori, o'rta va past natijalarni qayd etdi. Yosh kesimi 16-18 yosh oralig'i qayd etildi. 2-metodikamiz esa "O'quv motivatsiyasining yo'nalganligini tashxis qilish" metodikasi edi. Bunda ham 50 nafar sinaluvchi 14 ta erkak va 36 ta ayol jinsli sinaluvchilar ishtirok etdi. Yosh kesimi 16-18 yosh oralig'i bo'ldi. Bu metodikamiz orqali o'quvchilarning o'quv fanlariga bo'lgan qiziqishi va ichki motivatsiyasining yuqori, o'rtacha va past ekanligi aniqlandi.

Ko'rsatgich	Ma'qullanish motivatsiyasini baholash shkalasi		O'quv motivatsiyasining yo'nalganligini tashxis qilish metodikasi.	
Yuqori	20	40 %	24	48 %
O'rta	22	44 %	21	42 %
Past	8	16 %	5	10 %
Jami sinaluvchilar	50	100 %	50	100 %

O'quv motivini oshirish ta'lim sifatining ham rivojlanishiga olib keladi. Fanlarni yangi, zamonaviy, innovatsiyalar bilan o'tilishi ko'proq samara beradi. Eng muhimi, o'quvchi talaba yoshlarni ilm olishga kelajakda malakali kadr bo'lib yetishiga tashqi tomondan rag'bat berib turilsa, o'z ichki imkoniyatlaridan foydalangan holda yuksak marralarga erishadi.

Xulosa: Hozirgi kunda ta'limga, yoshlarga bo'lgan e'tibor yuqori darajaga ko'tarilgan. Yoshlarning kelajakda komil inson bo'lishi, kasb-hunar egallashlari uchun juda ko'plab imkoniyatlar yaratilmoqda. Bu borada olib borilayotgan islohotlar ham o'z samarasini bermoqda. Bola kelajakda o'z yo'lini topa olishida, ilmi, el-yurtga xizmat qiluvchi komil shaxs bo'lib rivojlanishida unga yoshligidan e'tibor berish, qo'llab-quvvatlash lozim bo'ladi. Shunday ekan yoshligidan motivatsiya olgan, rag'batlantirilgan insonlar o'ziga ishongan, kerakli to'g'ri yo'nalishda bora oladigan shaxs bo'lib rivojlanadi. Bolaning yoshligidan qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash lozim. U kelajakda dadil o'z so'zini ayta oladigan bo'lishi lozim. Har doim atrofidagilar unga jim bo'lishini, qilyotgan ishidan qaytishini aytaversa, bola sekin-asta so'na boshlaydi. Buning o'rniga qilayotgan ishining xatoligini tushuntirish, to'g'ri yo'nalish berish lozim. Aynan bu fikrlarni xulosa qismida keltirib o'tishimdan maqsadim, olib borilgan tadqiqot vaqtida sinaluvchilarim shu fikrlarni bildirishdi va albatta, bu fikrlar to'g'ri. Inson hayotidagi eng muhim jarayon bu kasb tanlash. Inson o'z qiziqishlaridan emas, moddiy tomondan yoki ota-ona tomonidan majburlansa, bu kelajakda kerakli natija bermasligi mumkin. Eng muhimi, insonning ichki xohishi, istaklari, motividir. Inson o'zi yaxshi ko'rgan soha bo'yicha yetuk, malakali bo'lib yetishi mumkin. Maktab- keljagimiz poydevorini qo'yishdagi eng muhim maskan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Eccles, J. S., & Wigfield, A. (2020). From expectancy-value theory to situated expectancy-value theory: A developmental, social cognitive, and sociocultural perspective on motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 61, Article.
2. Fong, C. J. (2022). Academic motivation in a pandemic context: A conceptual review of prominent theories and an integrative model. *Educational Psychology. Advance online publication*.
3. Fong, C. J., & Krause, J. M. (2014). Lost confidence and potential: A mixed methods study of underachieving college students' sources of self-efficacy. *Social Psychology of Education: An International Journal*, 17(2), 249–268.
4. Ismoilovna, A. Z., & Narzullayevna, K. G. (2022). In the Process of Forming a Person, Overcoming the Emotional State in The Family Environment. *Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences*, 6, 31-33b.
5. Kayumova. G. N, Suyunova. D. H. Bola qobiliyatlarining yuzaga chiqishida ota-ona va o'qituvchining o'rnini. Yangi O'zbekiston talabalari axborotnomasi. 1-jild 1-son. 28-29 b.
6. Nishanova. Z. K. Kamilova. N. G', Abdullayeva. D. U, Xolnazarova. M. X. Rivojlanish psixologiyasi. *Pedagogik psixologiya. Darslik.-T.: "Avto nashr"*, 2018.593 s.